

ΚΡΙΣΙΜΕΣ ΣΤΙΓΜΕΣ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ

ΠΑΙΟΝΙΔΗΣ: Αντλαμπάνομαι Ανδρέα, ότι θα 'θελες να κάνουμε μία κατά κάποιον τρόπο επισκόπηση κάποιων κρίσιμων στιγμών του κυπριακού αγώνα γύρω από τις οποίες έχεις μια δική σου εκτίμηση, των χειρισμών, του τρόπου με τον οποίον αντιμετωπίστηκαν.

ΖΙΑΡΤΙΔΗΣ: Πιστεύω ότι η πρώτη στιγμή του κυπριακού προβλήματος που είναι αποφασιστικής σημασίας για το μέλλον αυτού του τόπου ήταν όταν στις αρχές του αιώνα, δηλ. αμέσως μετά την αγγλική κατοχή υιοθετήθηκε από τον ελληνοκυπριακό πληθυσμό το αίτημα της Ένωσης. Είναι αποφασιστική εκείνη η στιγμή διότι αυτό το αίτημα διαπερνά ολόκληρον τον 20όν αιώνα και επηρεάζει και καθορίζει τις εξελίξεις και την τύχη αυτού του λαού. Ρώτησα πολλές φορές τον εαυτό μου αν ήταν ορθό εκείνο το αίτημα. Πιστεύω ότι ήταν ορθό. Δεν είναι λάθος ο λαός μιας νήσου που είναι στην πλειοψηφία του ελληνικός να ζητά την ένωση του με το τότε ελεύθερο ελληνικό κράτος. Το αίτημα ήταν σωστό. Πού ήταν το λάθος που είχαμε διαπράξει; Παραγνώρισαμε πρώτα τον τουρκικό παράγοντα της Κύπρου ο οποίος λίγα χρόνια πριν ήταν ο κυρίαρχος παράγοντας — η Κύπρος ήταν τουρκική επικράτεια — παραγνώρισαμε τις αντιδράσεις που είχαμε από αυτόν τον πληθυσμό τον τουρκικό και παραγνώρισαμε επίσης την γεωγραφία μας, ότι η Κύπρος που ήταν μέχρι πριν λίγο καιρό τουρκική επικράτεια απέχει από την Τουρκία μόνο 40 μίλια, ενώ από την Ελλάδα απέχει πάνω από 800 μίλια. Παραγνώρισαμε τις αντιδράσεις που θα είχαμε από την Τουρκία. Έτσι ένα σωστό αίτημα, αρχίσαμε να το προωθούμε χωρίς να υπολογίσουμε τις δυσκολίες που οπωσδήποτε θα συναντούσαμε. Αυτή ήταν η πρώτη στιγμή του κυπριακού προβλήματος.

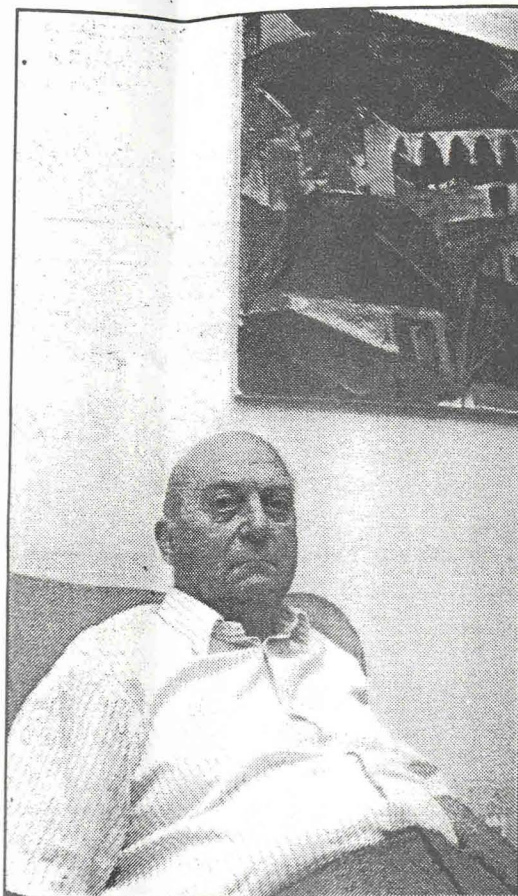
Π. - Σε περίπτωση που ελαμβάνετο υπόψη ο παράγοντας Τουρκία, ο παράγοντας Τουρκοκύπριοι κ.λπ., υπήρχε υπαλλακτική οδός όσον αφορά το τι ζητούσε ο κυπριακός λαός; Δηλαδή αν ελαμβάνοντο αυτά υπόψη μπορούσε από τότε να μπει το αίτημα του ανεξάρτητου κράτους; Μιλούμε για τις αρχές του αιώνα, όταν ο Ελληνισμός θρυσκόταν σε μια πορεία απελευθέρωσης εδαφών. Ακόμα ο βορράς, ήταν υπό τουρκική κατοχή.

Ζ. - Έχω την γνώμη ότι η εποχή εκείνη, δεν ήταν η εποχή που οι συνθήκες ήταν ώριμες για να θέσουμε ζήτημα ανεξάρτητου κυπριακού κράτους. Έχω την γνώμη ότι οι συνθήκες εκείνης της εποχής, ήταν οι συνθήκες εκείνες που μας επέτρεπαν να ζητήσουμε την ύπαρξη περισσότερων πολιτικών και δημοκρατικών δικαιωμάτων για το λαό μας. Θα έπρεπε να ζητήσουμε όπως το περίφημο τότε νομοθετικό σώμα γίνει περισσότερο δημοκρατικό, αποκτήσει περισσότερα δικαιώματα και αντισταθμίσει τα δικαιώματα που είχε τότε ο κυβερνήτης σαν ο εκπρόσωπος του στέμματος της Αγγλίας. Αυτή ήταν η εποχή εκείνη. Εκάματε το λάθος να επιμένουμε στο μάξιμουμ του αιτήματός μας που ήταν η Ένωση και κλείσαμε τα μάτια στις δυνατότητες που υπήρχαν για δημοκρατικές εξελίξεις στον τόπο μας. Αυτή ήταν η πρώτη στιγμή.

Η δεύτερη στιγμή ήταν τα Οκτωβριανά γεγονότα του 1931. Το λάθος της πρώτης στιγμής συνεχίζεται. Εξακολουθούσαμε να πιέζουμε για την Ένωση και βρεθήκαμε στη θέση να είμαστε ανίσχυροι να ελέγξουμε τον αυθορμητισμό των λαϊκών μαζών, που τον αυθορμητισμό τους εμείς καλλιεργήσαμε. Διότι τα Οκτωβριανά γεγονότα δεν ήταν κανένα οργανωμένο κίνημα για την Ανεξαρτησία ή για την Ένωση. Ήταν ένα αυθόρμητο ξεσπάσμα πατριωτισμού, εθνικισμού εντελώς ακαθοδήγητο. Εξ ου και σε τρεις ή τέσσερις μέρες είχαν εξουδετερωθεί. Και όχι μόνο είχε εξουδετερωθεί, αλλά σε λίγο καιρό η ηγεσία τάξη της Κύπρου εκείνης της εποχής εβρέθη πρόθυμη να συνεργασθεί με τους Βρετανούς για την εφαρμογή των σκληρών κατασταλτικών μέτρων που απεφασίσθησαν, που είναι γνωστά σαν Μέτρα του Παλμερκού καθεστώτος, από το όνομα του Σερ Χέρμπερτ Ρίτσμοντ Πάλμερ, του κυβερνήτη εκείνης της εποχής. Αυτή ήταν η δεύτερη στιγμή, το δεύτερο σοβαρό λάθος μας. Σημείωσε ότι και σ' αυτή τη στιγμή και πάλιν αγνοούμε και παραγνώριζουμε την τουρκοκυπριακή κοινότητα και τις αντιδράσεις της Τουρκίας.

Η επόμενη στιγμή ήταν όταν περί το τέλος του πολέμου, το 1944-45 η Βρετανία άρχισε να βολιδοσκοπεί την Κύπρο για συνταγματικές μεταρρυθμίσεις, για το συνταγματικό μέλλον της Κύπρου. Ήλθε εδώ στην Κύπρο, το καλοκαίρι του 1944, αντιπρόσωπος του υπουργείου των αποικιών, ο Σερ Κόσμο Πάρκινσον, για να βολιδοσκοπήσει την πολιτική ηγεσία της Κύπρου, για το μέλλον αυτού του τόπου. Εκάματε τότε το τρίτο λάθος μας. Αρνηθήκαμε όλοι και η Δεξιά και η Αριστερά να συναντήσουμε τον Σερ Κόσμο Πάρκινσον. Οργανώσαμε κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του μαζικές συγκεντρώσεις με αίτημα την εθνική αποκατάσταση, δηλαδή την Ένωση. Και σ' αυτά τα διαβήματά μας αγνοούσαμε τα αισθήματα και τις τοποθετήσεις των Τουρκοκυπρίων. Ενεργούσαμε ως εάν οι μόνοι κάτοικοι αυτής της χώρας ήσαν οι Ελληνοκύπριοι. Ενεργούσαμε με καθαρή τη θέση μας ότι το 18% του πληθυσμού, δεν θα έπρεπε να έχει λόγο για το μέλλον αυτού του νησιού. Η επίσκεψη του Σερ Κόσμο Πάρκινσον ήταν μια μεγάλη ευκαιρία, την οποίαν έχασαμε. Εάν εσυναντούσαμε τον Σερ Κόσμο και τον εσυναντούσαμε ενωμένοι, δεξιοί, αριστεροί, κεντρώοι, εκκλησία, συμπεριλαμβανομένων και των Τ/κ, και συζητούσαμε μαζί του, θα είχαμε μια βελτιωμένη έκδοση του παλαιού νομοθετικού, του νομοθετικού που υπήρχε πριν τα Οκτωβριανά του '31.

Π. - Εδώ όμως τίθεται ένα θέμα. Είμαστε στο τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου όταν θγαίνουν μπροστά το θέμα πλήρης δικαιώματα των λαών, πλήρης ελευθερία, δηλαδή τα αιτήματα πια μπαίνουν στο μάξιμουμ τους παγκόσμια. Κατάρρευση της Βρετανικής Αυτοκρατορίας κ.λπ. Βλέπεις να ήταν ρεαλιστικό μέσα σε κείνες τις μέρες, να έβγαине αίτημα «δεχόμαστε και το μισό αυτού που δικαιούμαστε»; Ήταν εφικτό από πλευράς κόμματος

και άλλων δυνάμεων κυπριακών;

Ζ. - Πιστεύω ότι θα ήταν σωστό. Έπρεπε να έχουμε την ικανότητα να διακρίνουμε τι είναι το εφικτόν. Το εφικτόν για κείνη την εποχή δεν ήταν η πλήρης απελευθέρωση της Κύπρου από τον βρετανικό αποικιακό ζυγό. Και επειδή ανεφέρθη στην κατάρρευση της Βρετανικής Αυτοκρατορίας θα σου πω ότι η κατάρρευσή της δεν έγινε το '45, αμέσως μετά το τέλος του πολέμου. Χρειάστηκαν δέκα ολόκληρα χρόνια από το τέλος του πολέμου, μέχρι το τέλος του '55, αρχές του '60, για να έχουμε αυτό που ονομάζομε πλήρη κατάρρευση της Βρετανικής Αυτοκρατορίας. Αν εμείς εδεχόμαστε το '44-45 ένα καθεστώς μεταβατικής αυτονομίας, ενός νομοθετικού σώματος με δημοκρατικά δικαιώματα, αυτό θα ήταν το πρώτο βήμα για την κατάρρευση της βρετανικής αυτοκρατορίας στην Κύπρο. Όπως έγινε σε όλες τις άλλες αποικίες της Βρετανίας. Ούτε η Νιγηρία απέκτησε την ελευθερία της αμέσως μετά τον πόλεμο, ούτε η Γκάνα, ούτε η Ταγκανίκα και η Ζανζιβάρη, ούτε η Μάλτα.

Π. - Αλλά τα αιτήματα ποια θα ήταν; Εγώ τα θλέπω από

πλευράς ενός αποικιακού κινήματος. Όλα τα κινήματα τα χαρακτηρίζει πάντοτε ο μαξιμαλισμός. Ιδιαίτερα σε μια τέτοια εποχή, όπως ήταν το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, το θεωρώ φυσιολογικό να ετίθετο το μάξιμουμ. Πλήρης απελευθέρωση.

Ζ. - Και εγώ θεωρώ ότι στην τακτική μας έπρεπε να θέσουμε το μάξιμουμ. Δηλαδή στον Σερ Κόσμο Πάρκινσον έπρεπε να πούμε ότι: «κύριε, ήρθες να δεις το συνταγματικό μέλλον της Κύπρου. Εμείς σαν τέτοιο μέλλον της Κύπρου βλέπουμε την πλήρη ανεξαρτησία, την ένωση μας έστω με την Ελλάδα αλλά είμαστε διατεθειμένοι να δεχτούμε ένα μεταβατικό στάδιο. Θα εδάξουμε το μάξιμουμ, αλλά δεν θα εγινόμεσταν δεσμίμοι του μάξιμουμ».

Μετά από αυτή τη στιγμή ερχόμαστε στο δημοψήφισμα του '50. Γίνεται πολύς λόγος και πολλή διαφήμιση για το δημοψήφισμα. Εμείς που ζήσαμε εκείνο το ιστορικό γεγονός μπορούμε να εκτιμήσουμε, πόσο η διαφήμιση που γίνεται είναι δικαιολογημένη. Τι ήταν το δημοψήφισμα; Ήταν μυστική ψηφοφορία με κάλπες; Και είχαν δικαίωμα να προσέλθουν σ' αυτές τις κάλπες και οι Τουρκοκύπριοι; Και το ερώτημα που ετίθετο ήταν το διπλό ερώτημα: Ζητούμε την Ένωση με την Ελλάδα και το δεύτερο ερώτημα δεν ζητούμε την Ένωση με την Ελλάδα; Δεν ήταν αυτό. Ήταν ορισμένα φύλλα χάρτου στην επικεφαλίδα του οποίου έλεγε: Αξιούμεν την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα και από κάτω προσήρχοντο οι Ελληνοκύπριοι, έγραφαν το όνομα και τοποθετούσαν την υπογραφή τους. Ήταν δηλαδή μια φανερή συλλογή υπογραφών. Αυτό δεν ήταν δημοψήφισμα. Ήταν βέβαια μια εκδήλωση του λαού. Το ότι ο λαός προσήλθε και υπέγραψε, ο ελληνοκυπριακός λαός, ήταν ένα κατόρθωμα. Αλλά αυτό που έγινε το '50 δεν ήταν δημοψήφισμα με κύρος έναντι της διεθνούς κοινής γνώμης. Και οι Εγγλέζοι τότε το είπαν ότι δεν μπορούμε να αναγνωρίσουμε ένα τέτοιο δημοψήφισμα σαν έγκυρο. Ύστερα οι Τούρκοι έμειναν μακριά και αυτό ήταν μειονέκτημα. Λέγεται πως ψήφισαν και Τούρκοι. Ψήφισαν μερικές δεκάδες και όχι περισσότεροι. Οι Τουρκοκύπριοι σαν κοινότητα έμειναν μακριά και είχαν διαμηνύσει την αντίθεσή τους προς την Βρετανία. Αυτό λοιπόν το δημοψήφισμα ήταν η επόμενη στιγμή για την οποία η εκτίμηση μου είναι αυτή που είπα. Ήταν μία συλλογή υπογραφών την οποίαν ονομάσαμε δημοψήφισμα αλλά δεν ήταν δημοψήφισμα με την έννοια των δημοψηφισμάτων, όπως γίνονται στις διάφορες χώρες του κόσμου για διάφορα προβλήματα.

Το πέμπτο ήταν το σοβαρότερο λάθος. Η έναρξη του ένοπλου αγώνα της ΕΟΚΑ. Από τα απομνημονεύματα του Νίκου Κρανιδιώτη φαίνεται ότι η απόφαση για ένοπλο αγώνα και για την ίδρυση αυτής της νέας φιλικής εταιρείας ελήφθη στην Ελλάδα από 8 ή 10 άτομα, Έλληνες και Κυπρίους εξοριστούς με επικεφαλής τον Μακάριο. Μια τόσο σοβαρή απόφαση ελήφθη ουσιαστικά από ανθρώπους ξεκομμένους από την Κύπρο. Οι πρώτες προ-

κλήσεις της ΕΟΚΑ δημιουργούσαν την εντύπωση ότι οι άνθρωποι που ήσαν επικεφαλής εσκέφτοντο με τους όρους του 1821. Τα συνθήματα τους, ο τρόπος που ενεργούσαν είχαν την αντίληψη ότι όπως οι Έλληνες του 1821 ενίκησαν τους Τούρκους και επέτυχαν την ελευθερία της Ελλάδας, κατά τον ίδιο τρόπο και οι Ελληνοκύπριοι θα κατόρθωναν να ρίξουν στην θάλασσα τους Άγγλους. Αυτή ήταν η φράση που χρησιμοποιείτο, να ελευθερώσουν την Κύπρο και να την ενώσουν με την Ελλάδα. Αντλαμπάνομαι ότι αυτό ήταν ένα μεγάλο λάθος τακτικής. Η εποχή εκείνη ήταν η εποχή όπως ανέφερες προ ολίγου της κατάρρευσης της Βρετανικής Αυτοκρατορίας. Μιας κατάρρευσης που γίνονταν όχι με τα όπλα αλλά με τις πολιτικές κινητοποιήσεις των λαών και με διαπραγματεύσεις. Αν εξαίρεσουμε την Κένυα όπου οι Μάου - Μάου είχαν πάρει τα όπλα, όλες οι άλλες βρετανικές αποικίες απελευθερώθηκαν με τον ειρηνικό πολιτικό αγώνα που διεξήγαν. Ούτε στις Ινδίες έγινε αιματοχυσία, ούτε στη Βούρμα, ούτε στη Νιγηρία, ούτε στην Ταγκανίκα Ζανζιβάρη, ούτε στη Ροδεσία, ούτε στην Γκάνα, ούτε στις άλλες χώρες της Δυτικής Αφρικής. Η εποχή λοιπόν, δεν ήταν η εποχή των ένοπλων εξεγέρσεων, αλλά η εποχή των πολιτικών αγώνων. Αυτή την τακτική του πολιτικού αγώνα έπρεπε ν' ακολουθήσει και η Κύπρος. Το ΑΚΕΛ ετάχθη ανοικτά εναντίον του ένοπλου αγώνα και υπέδειξε τους κινδύνους που θα προκαλούντο αν εκείνος ο αγώνας θα συνεχιζόταν. Ό,τι προέβλεψε το ΑΚΕΛ σχετικά επραγματοποιήθη. Εδιχάσθη ο λαός μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων. Οι Τούρκοι μετετράπησαν σε εφεδρία των Βρετανών. Οξύνθηκαν οι σχέσεις των δύο κοινοτήτων. Κατέρρευσε η εμπιστοσύνη μεταξύ τους, με αποτέλεσμα να έχουμε τα γεγονότα του '58, ύστερα του '63 και τα κατοπινότερα γεγονότα, την αιματοχυσία και την καταστροφή.

Π. - Σε σχέση με αυτό το θέμα της τακτικής του ένοπλου αγώνα έχεις επισημάνει κάποιες επανεκτιμήσεις από πλευράς αστών πολιτικών ηγετών;

Ζ. - Αν διαβάσει κανείς το Νίκο Κρανιδιώτη θα δει ότι και αυτός ο Μακάριος ακόμα, με τη συνέχιση του ένοπλου αγώνα άρχισε να έχει αμφιβολίες για την ορθότητα εκείνης της τακτικής, αλλά δεν τον άφησαν να πάρει την σχετική απόφαση, οι ακραίοι παράγοντες της ΕΟΚΑ με επικεφαλής το Γεώργιο Γρίβα. Ύστερα έχω υπόψη μου ότι η ελληνική κυβέρνηση ήταν εναντίον του ένοπλου αγώνα. Έχω υπόψη μου και κατοπινότερους συγγραφείς και αρθρογράφους, ας πούμε τον Κλεάνθη Γεωργιάδη, ο οποίος παραδέχεται ότι η τακτική εκείνη ήταν λανθασμένη. Αλλά και άλλοι κατ' ιδίαν παραδέχονται ότι όλα τα κακά της Κύπρου, που γινόμαστε σήμερα μάρτυρες τους, οφείλονται στη λανθασμένη εκείνη τακτική του ένοπλου αγώνα.

(Απόσπασμα από το βιβλίο του Ανδρέα Ζιαρτίδη, σε διάλογο του ίδιου με τον Πανίκο Παιονίδη)